

Alþingi
Iðnaðarnefnd
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Umsögn til Alþingis, þingsályktun um Byggðaáætlun 2010-2103, þingskjal 910, 138. löggjafarþing

Samspil Byggðaáætlunar 2010-2013, Sóknaráætlunar landshluta og Sóknaráætlunar 20/20

Iðnaðarráðherra leggur nú fram þingsályktun að Byggðaáætlun fyrir árin 2010-2013 á grundvelli 7. gr laga nr 106/1999 og 12. gr reglugerðar nr 347/2000 um Byggðastofnun. Kynnt eru meginmarkmið og leið að markmiðum í gegnum sjö lykilsvið. Innan þessara lykilsviða er að finna 31 aðgerð (verkefni) til að ná fram meginmarkmiðum. Einnig fylgir áætluninni, greinargerð Byggðastofnunar um ástand og horfur í byggðapróun.

Boðuð er margþætt samræming aðgerða stjórnvalda, á bls 1 segir: "Byggðaáætlunin grundvallast því að þessu sinni á aðgerðum sem tengjast nýsköpun og atvinnuþróun sem verða felldar að annarri stefnumótun, t.d. samgönguáætlun og fjarskiptaáætlun, við gerð Sóknaráætlunar 2020."

Nálgunin sem kemur fram í tillögu að byggðaáætlun 2010-2013 er því að meginhluta miðuð við verkefnasvið iðnaðarráðuneytis en verkefni annarra ráðuneyta og stofnana þeirra, sem koma að byggða- og atvinnumálum, eru mun sjaldnar tilgreind. Telja verður að þetta gangi gegn ákvæðum laga og reglugerðar um gerð byggðaáætlunar. Byggðaáætlun skal fylgja umfjöllun um tengsl byggðaáætlunar við stefnu stjórnvalda í efnahagsmálum og öðrum aðgerðum stjórnvalda. Hér er látið nægja að áætluninni fylgi skýrsla Byggðastofnunar auk þess sem vísað er til væntanlegra aðgerða stjórnvalda en án nánari skýringa. Í þessu felst ef til vill í raun viðurkenning á, að byggðaáætlun hefur í raun ekki haft það gildi sem lesa má úr lögum og reglugerðum um Byggðastofnun. Frá því iðnaðarráðuneytið tók við stjórnsýslu málaflokksins af forsætisráðuneyti, hefur í raun ekki fundist aðferð sem getur talist hafa festst í sessi innan stjórnsýslunnar um það hvernig beri að vinna að framkvæmd málaflokksins. Á síðasta tímabili byggðaáætlunar má telja að stjórnsvið áætlunarinnar hafi þrengst enn meir og málaflokkar iðnaðarráðuneytisins hafa orðið mest áberandi. Tillaga að nýrri byggðaáætlun gerir ráð fyrir að gengið verði enn lengra í þessa átt. Málaflökum sem snerta byggðamál er hinsvegar sinnt á margþættan hátt af hálfu ríkisins svo sem hvað snertir menntun, menningu og rannsóknir. Hér verður einnig að geta margþættrar aðkomu sveitarfélaga að stuðningskerfi atvinnulífs, hlutverk Jöfnunarsjóðs sveitarfélaga, menningarmála og uppbyggingar framhaldsmenntunar og rannsókna.

Stjórnvöld hafa einnig brugðist við aðstæðum á ákveðnum landssvæðum með ýmsum sértækum verkefnum, dæmi um slíkeru mótvægisáðgerðir vegna þorskaflasamdráttar. Annað dæmi eru landsvæðatengdar nefndir sem stjórnvöld hafa sett af stað á grundvelli erinda sveitarstjórna viðkomandi svæða, s.s. Vestfjarðanefnd, Norðvesturnefnd og Norðausturnefnd. Tillögur og framkvæmd tillagna þessara nefnda hafa haft margþætt áhrif í nútíð og ekki síður framtíð. Fjallað

er um starf þessara nefnda í greinargerð Byggðastofnunar sem fylgir byggðaáætlun¹ (bls 47- 48). Við starf þessara nefnda hafði forsætisráðuneytið ábyrgð á framkvæmd mála. Þar kom í ljós mikilvægi þess að hafa í forsvari ráðuneyti sem hefur yfirsýn, getur samræmt og gefið valdboð ef á þarf að halda.

Boðað hefur verið að stjórnun Sóknaráætlunar 20/20 verði hjá forsætisráðuneyti. Rétt er að benda á að í dag hefur samþykkt byggðaáætlunar grundvöll í lögum en Sóknaráætlun ekki. Mikilvægt er að fá skýrt fram hvaða áætlun stjórnvalda sé stefnumarkandi í heild og hvernig markmiðum hennar verði fylgt fram með lögum eða hugsanlegum breytingu á lögum. Að mati Fjórðungssambands Vestfirðinga er mikilvægt að Alþingi fjalli um þessi atriði og mælst er til að iðnaðarnefnd kalli eftir álitum allsherjarnefndar Alþingis í þessum efnunum.

Fjárhagsrammi Byggðaáætlunar 2010-2013.

Telja verður nauðsynlegt að byggðaáætlun sé sett fram í takt við væntanlegar fjárveitingar Alþingis. Í fjárlögum fyrir árið 2010, var veitt 317,6 mkr framlag til byggðaáætlunar og var það lækkan um 100 m.kr frá fyrra ári. Stjórnvöld hafa boðað aukinn niðurskurð í ríkisfjármálum og telur Fjórðungssamband Vestfirðinga nauðsynlegt að skýrt komi fram í umfjöllun Alþingis hver fjárhagsrammi Byggðaáætlunar verður og hvernig fjármögnun þeirra verkefna sem tilgreind er í áætluninni verður háttáð.

Til að setja hinn þrönga fjárhagsramma í samhengi má í fljótu bragði nefna þrjú verkefni innan byggðaáætlunar 2006-2009, sem telja verður líklegt að verði starfrækt innan nýrrar byggðaáætlunar. Vísað er til fjárveitingar á árinu 2009, samkvæmt svari iðnaðarráðherra við fyrirspurn á Alþingi (þskj. 614 – 307. mál, 136. þing). Þessi verkefni eru, vaxtarsamningar landshluta með framlag að fjárhæð 185 m.kr, alþjóðlegar áætlanir s.s. NPP/NORA/ESPON með framlag að fjárhæð 75 m.kr og Imprá með framlag að fjárhæð 90 m.kr, samtals 350 m.kr.

Aðkoma sveitarstjórnarstigsins, landshlutasamtaka sveitarfélaga og atvinnuþróunarfélaga.

Sífelld er í umræðu skipulag atvinnuþróunarstarfs í héraði og miðlægrar þjónustu. Takast þar á sjónarmið um mikilvægi sérhæfðrar þekkingar sem, vegna smæðar þjóðarinnar, getur ekki verið dreifð um landið. Á móti eru sjónarmið um að byggja verði upp sértæka þekkingu í héraði og gefa svigrúm til aðgerða eftir því hvernig aðstæður eru í héraði hverju sinni.

Fjórðungssamband Vestfirðinga telur að hin þrönga nálgun byggðaáætlunar leiði til þess að áhersla verði lögð á miðlæga þjónustu. Þetta sést meðal annars á því að hve litlu leyti vikið er að hlutverki og aðkomu sveitarstjórnarstigsins og ráðuneytis sveitarstjórnarmála þegar kemur að

¹ Rétt er að koma á framfæri ábendingu varðandi umfjöllun í greinargerð Byggðastofnunar sem fylgir Byggðaáætlun 2010-2013 bls 48 er varðar tillögur í skýrslu Vestfjarðanefndar um 500 mkr framlög til 80 stöðugilda. Tillögur nefndarinnar voru teknar til umfjöllunar af nýrri ríkisstjórn í upphafi sumars 2007. Ákveðið var að hrinda af stað um helming tillagna, meta síðan árangur og skoða framkvæmd annarra tillagna á árunum 2009 / 2010, ekki þarf að fjölyrða um þau áform í dag. Niðurstaða varð því að af 37 tillögum náðu um 20 fram að ganga, framlög til þeirra námu um 220 mkr, um 45 störf sköpuðust, þar af eru um 15 störf tímabundin. Framlög hafa síðan verið skert á árunum 2009 og 2010.

framkvæmd verkefna byggðaáætlunar. Atriði sem nefna má í þessu samhengi eru m.a., skipulagsmál, hlutverk landshlutasamtaka sveitarfélaganna og aðkoma að samstarfsverkefnum með stjórnvöldum í stuðningskerfi atvinnulífs.

Atvinnuþróunarfélögin eru ein af grunnstoðunum í stoðkerfi atvinnulífs á viðkomandi landssvæðum. Sveitarfélögin koma að rekstri þeirra með framlögum og eru með eignaraðild í gegnum landshlutasamtökin. Fram til ársins 2008 komu sveitarfélög á Vestfjörðum ásamt atvinnulífi á Vestfjörðum einnig að fjármögnun Vaxtarsamnings Vestfjarða. Breyttar áherslur eru nú í starfsemi vaxtarsamninga og verða þeir nú eingöngu fjármagnaðir í gegnum byggðaáætlun.

Fjallað hefur verið um aukið hlutverk landshlutasamtaka sveitarfélaga á síðustu misserum. Hér er vísað í niðurstöður starfshóps samgönguráðuneytis, frá því í ágúst 2009², um endurskoðun á starfsemi landshlutasamtakanna. Í inngangi skýrslunnar segir starfshópurinn meðal annars svo um niðurstöður sínar: „Það er einróma álit starfshópsins að þörf sé á að efla byggðapróun í landinu og samþætta opinberar áætlanir og stefnur. Þetta er mikilvægt til þess að ná tilætluðum árangri, auka skilvirkni, nýta betur fjármuni og til að fyrirbyggja óþarfa ágreining. Starfshópurinn er sammála um að landshlutasamtök sveitarfélaga séu vel til þess fallin að taka að sér það samþættingarhlutverk, hvert á sínu svæði”

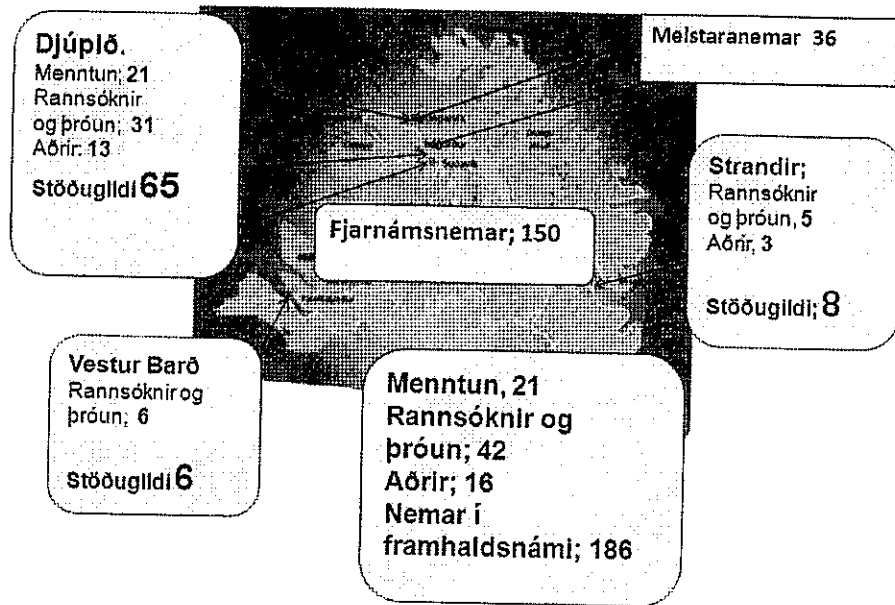
Tekið hefur verið mið af þessum tillögum framangreinds starfshóps með tilliti til þess að landshlutasamtök og atvinnuþróunarfélög viðkomandi landshluta, hafa unnið mikla vinnu við undirbúning og eftirvinnslu á svokölluðum Þjóðfundum í landshlutunum. Niðurstöður þessara funda eiga að vera grunnur að stefnumörkun landshlutanna og Íslands í heild í Sóknaráætlun 20/20 .

Öflug landshlutasamtök og atvinnuþróunarfélög eru því kjarninn í framkvæmd verkefna sem koma inn á starfssvið byggðaáætlunar og eru því lykilaðilar ásamt stofnunum ríkisins við mótun og framkvæmd stefnu stjórnvalda í málaflokknum.

Rannsóknir, menntun og þróun.

Það er jákvætt hve víða í byggðaáætlun er komið inn á umfjöllun um mikilvægi aðgerða stjórnvalda í að efla rannsóknir, þróun og framhaldsmenntun utan höfuðborgarsvæðis. Í greinargerð Byggðastofnunar sem fylgir byggðaáætlun 2010-2013 er fjallað um uppbyggingu menntunar, rannsókna og fræðistarfa víða um land (bls 42). Sé horft til langtímaþróunar verður að telja að þetta séu þær aðgerðir sem munu skila hvað víðtækustum árangri í nýsköpun, eflingu samfélaga og jöfnun búsetuskilyrða. Sjá má árangur af slíkri uppbyggingu á Vestfjörðum í umfjöllun í greinargerð Byggðastofnunar (bls 56), þar er þó ekki sundurgreint nægjanlega staðsetning stöðugilda. Hér er sýnd mynd af uppbyggingu á þessu sviði á Vestfjörðum á síðustu árum.

² http://www.samgonguraduneyti.is/media/sveitarefning09/skyrsla_landhlutasamtokpdf.pdf

Mynd (1) stað uppbyggingar í stöðugildum og fjöldi nema í framhaldsnámi innan Vestfirðja, haustið 2009

Myndin gefur jafnframt til kynna að hér sé að hugsanlega að takast að byggja upp umhverfi fyrir rannsóknir, menntun og þróun. Staðan er hinsvegar viðkvæm með tilliti til efnahagsástands. Fjórðungssamband Vestfirðinga vill hér áréttu að íbúar Vestfirðja og Austfirðja búa í dag hvað fjærst staðbundinni háskólastofnun og því umhverfi sem byggist í kringum slíka starfsemi. Uppbygging Háskólaseturs Vestfirðja og háskólastarfsemi Þekkingarnets Austurlands var á sínum tíma (árið 2005) ákveðin svörun við ákalli heimamanna. Á þeim tíma var einnig horft til eflingar byggðakjarna og leit að sérhæfni sem þeir gætu staðið fyrir á landsvísu.

Í tillögugerð Vestfirðinga á þjóðfundi í Bolungarvík gekk sem rauður þráður að halda beri þessari stefnu áfram og litið á þá starfsemi sem hér er birt á mynd, sem fjöregg svæðisins. Unnin var sérstök tillaga í framhaldi fundarins sem nefnd er Háskóli hafsins. Fjallar tillagan um að á Vestfirðum verði miðstöð Íslands í rannsóknum og menntun á sviði málefna strandsvæða og nærliggjandi hafsvæða. Líkt og gerst hefur í öðrum hlutum landsins þá mun nánd slíkrar starfsemi verða til að efla aðra starfsemi á sviði menntunar, rannsókna og nýsköpunar.

Það er því miður að sú þrönga nálgun byggðaáætlunar út frá málaflokkum iðnaðarráðuneytis kemur hinsvegar í veg fyrir að þessi málaflokkur sé settur fram sem sérstakt markmið líkt og gert hefur verið í fyrri byggðaáætlunum.

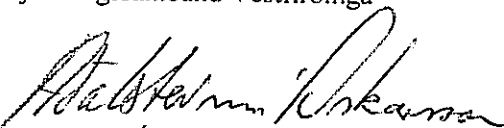
Nýjar tillögur

Að lokum vill Fjórðungssamband Vestfirðinga koma að nokkrum tillögum í umfjöllun um byggðaáætlun 2010-2013. Tillögur þessar hafa verið kynntar áður en ekki fengið undirtektir að hálfu fyrri stjórnvalda, rétt þykir því að kanna vilja nýrra stjórnvalda til þeirra.

- Skattaleg ívilnun til fólks og fyrirtækja með tilliti til búsetu. Tillaga af þessu tagi hefur lítt fengist rædd á undanförunum árum. Telja verður mikilvægt að ný ríkisstjórn taki málið upp til umræðu og fjalli um það á vettvangi byggðaáætlunar. Framkvæmd mála af þessu tagi þekkist um allan heim, en hefur ekki fengið brautargengi hér á landi nema í formi sérlaga um stóriðju og nú með tillögu varðandi aðra erlenda fjárfestingu.
- Námslán. ívilnun í greiðslu vaxta og afborgana námslána í ákveðinn tíma, hefur reynst vel í Noregi til að fá ungt fólk til að setjast að utan stærstu þéttbýlissvæðanna. Slík aðgerð hefur áhrif á aldursamsetningu, hækkun menntunarstigs og getur auðveldað ungu fólki að hefja atvinnurekstur.
- Almenningssamgöngur, með bættum samgöngum hafa vinnu og þjónustusvæði stækkað. Ríki, sveitarfélög og atvinnulíf hafa nýtt sér þessar úrbætur til að hagræða í rekstri s.s. með fækkun starfsstöðva. Þessari þróun hefur ekki verið fylgt eftir með eflingu almenningssamgagna, fremur er treyst á einkabíl. Hækkun gjalda á rekstur bifreiða leggst því með fullum þunga á þá íbúa sem sækja vinnu og þjónustu um langan veg. Við þessu þarf að bregðast með eflingu almenningssamgana og nægir hér að vísa til stefnuyfirlýsingar ríkisstjórnar í þeim efnum. Önnur aðferð er að nýta skattkerfið til að jafna þann kostnað sem fellur á landsmenn eftir val þeirra á búsetu hverju sinni.
- Jöfnun flutningskostnaðar. Álagning virðisaukaskatts á flutning hráefnis og afurða framleiðslufyrirtækja skekkir samkeppnistöðu þeirra gagnvart fyrirtækjum á höfuðborgarsvæðinu. Úttekt á þessum málaflökki hefur legið fyrir um langan tíma auk tillögugerðar á miðju ári 2008. Í annan stað býr hluti landsmanna við vegakerfi sem er áratugum á eftir í uppbyggingu miðað við önnur landssvæði. Þar til úrbótum er lokið verður að jafna þennan aðstöðumun sem felst í auknum kostnaði við flutninga s.s. vetrarfærð, þungatakmarkanir og slit á ökutækjum.
- Fjölgun opinberra starfa utan höfuðborgarsvæðis. Byggðaáætlun er gott tæki fyrir stjórnvöld til að setja sér ný markmið í þessu verkefni. Nokkur ráðuneyti hafa náð góðum árangri og ber að hafa það til fyrirmyndar.

Ísafirði 28. maí 2010

Fjórðungssamband Vestfirðinga

Aðalsteinn Óskarsson, framkvæmdastjóri